

друзі, з'являється воскресла Уля: "...коса незмінною короною сіяла круг її голівки" (130). Отже, у трактуванні Матіос коса постає як поетизований національний символ святості-обранства героїні й цілком уписується в український стереотип Берегині.

Таким чином, у романі Марії Матіос протистояння героїні й чоловіків-політиків виразно гендерно марковане, проблема виживання жінки в українській політиці виведена на перший план. Письменниця узагальнила розмаїті гендерні стереотипи — літературні, політичні, фольклорні, медійні, стверджуючи жіночу силу супроти чоловічої слабкості і зрадливості. Тому вважаю актуалізацію гендерного дискурсу у книжці "Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів" тою прикметною рисою, яка вирізняє його на тлі "політичної прози" Юрія Рогози і зв'язує воєдино основні мотиви творчості Матіос — національний і любовний.

м. Бердянськ

Ярослав Поліщук

ГОР ТРАЧ ТА ЙОГО "ЗЕРНА"

У середовищі наших діячів культури нерідко можна почути нарікання на інертність державних інституцій, байдужих до культурного рівня сучасного українця. Нарікання, що й казати, слухні. І всередині країни, і поза її межами нашим чиновникам так удається керувати культурною сферою, що реального успіху й визнання досягають лише окремі ентузіасти, які давно не сподіваються на державну підтримку, а пробиваються власними силами. Добре хоч, що, на відміну від старих часів, державні інституції не всевладні й не можуть "наглядати й карати", тому лишають найбільш здібним та вмілим шанс на творчу самореалізацію поза межами контрольованої згори системи.

Переконливий приклад такої емансипації ініціативної особистості в наші часи становить діяльність Ігоря Трача. Знаний як поет і видавець, він спромігся реалізувати свої творчі інтенції, незважаючи на несприятливі умови в Україні, що, зрештою, відбулося й у його особистій долі. Коли перегледаєш книжки, видані І.Трачем, мимоволі згадуєш давню китайську мудрість: "Замість того, щоб безугавно нарікати на темряву, запали хоча б маленьку свічку". І.Трач запалив свою свічку й біля її тремтливого вогню зумів обігріти ціле гроно талановитих авторів, що завдячують йому виданням своїх книжок. Або, якщо вдатися до його улюбленого образу зерен, можна уявити поета невсипущим сячем, котрий, попри мозольну працю, таки дочікується рясних сходів і тішиться ними.

Ігор Трач народився 1959 року, а його творча діяльність пов'язана головно зі Львовом. Однак ще поетом-початківцем зазнав переслідувань комуністичної влади, що, звісно, вбачала в його творах тінь міфічного буржуазного націоналізму. Цей чинник був не останнім, що зумовив еміграцію поета: під час горбачовської перебудови (1988) він виїхав до Німеччини. Проте з від'їздом пан Ігор не лише не розірвав стосунків з Україною, а, навпаки, зміцнив та поглибив їх, самовіддано працюючи на ниві нашої національної культури. Він знайшов однодумців-патріотів у вигнанні, а свої видавничі проекти присвятив благородній меті консолідації розрізнених українських сил на європейському континенті. Це, з одного боку, стара або нова еміграція, люди, що з ідеологічних міркувань не могли залишатися в комуністичній Україні і змушені були її покинути через загрозу для життя. З другого ж — поза Україною опинилася чимала україномовна спільнота, що

потроху, вимушено, асимілюється у країнах проживання, позбавлена ширшої підтримки нашої держави, та піддається об'єктивним процесам натуралізації. Такі україномовні та українокультурні громади існують у Словаччині, Польщі, Югославії тощо. Саме з цих двох категорій походять як активні автори І.Трача, так і його потенційні читачі. Щоправда, свої видання він надсилає також до всіх провідних українських бібліотек світу, зокрема до Америки й Канади. Звісно, вони потрапляють і в Україну, хоч, з огляду на стихійну книготоргівлю, залишаються малоприступними для більшого кола поціновувачів літератури.

Широку популярність здобули два видавничі проекти І.Трача. Перший редакований ним альманах українців Європи “Зерна”, що неперіодично видається на Заході та публікує різноманітні змістовні статті про Україну, діаспору, нашу культуру, літературу й мистецтво тощо. Завдяки виданню альманаху І.Трач налагодив щільні контакти між окремими осередками, сприяючи їхньому взаємопізнанню. В альманасі “Зерна” побачило світ чимало матеріалів унікальної ваги про острівці української культури закордоном, зокрема забуті, знищені, репресовані осередки, про які доводилося згадувати, старанно розшукуючи факти та свідчення в архівах і серед поодиноких свідків.

Друга заслуга І.Трача – організація видавництва “Зерна” з відповідною видавничою серією, в якій побачили світ 52 книжки. Видавець знайшов поважних прихильників своїх проектів, а його книжкова серія оригінально презентувала читачеві сучасну українську літературу в “іншому форматі”, бо переважно в ній вийшли друком твори, що в умовах видавничого колапсу в Україні не мали шансів на публікацію. Отже, він не лише зайняв свою культурну нішу, а й самостійно сформував цікаве, інтелектуальне, творче середовище, що сприяло оживленню духовної атмосфери України в перехідні й непевні часи, коли наші поети нерідко впадали в меланхолію та депресію.

Заслугою Трача-видавця слід уважати, з одного боку, те, що він ознайомив читача із творами відомих авторів, про яких в Україні зараз мало ще знають, як-от Ігор Качуровський чи Емма Андіївська, Ігор Калинець чи Микола Ільницький, із другого ж – видану серію “Зерен”, що оприявила літературний доробок багатьох україномовних авторів Європи, яким зазвичай важко було потрапити до друку. От хоч би українські поети Польщі – Остап Лапський з Варшави, Ольга Петик з Лемківщини, Юрій Гаврилюк та Іван Киризюк із Підляшшя. Усі вони опублікували авторські збірки поезії в “Зернах”.

Окремо варто згадати авторів з України, яких невтомно пропагує І.Трач у своїх виданнях: Іван Іов, Надія Мориквас, Василь Слпчук, Маріанна Кіяновська, Марія Шунь, Ліда Мельник, Злата Угрин, Ігор Павлів, Микола Побелян, Олексій Софієнко та ін. Трапляються серед цих літераторів старші, знані серед публіки: Любомир Сенік, Микола Сарма-Соколовський, Юрій Бача, Микола Зимомря, Анатолій Мойсієнко. Але переважають молоді, юні, що сподіваються на вихід у широкий світ омріяної першої поетичної книжки.

Певна річ, серед публікацій видавництва “Зерна” не лише поезія, є і проза (відомий роман-щоденник Надії Мориквас “Спокуса вічністю”, що виходив у кількох книжках; роман Любомира Сеніка “Ізійди, Сатано!”), і переклади (М.Ільницький, І.Качуровський) або критика (Л.Тарнашинська). Однак і за кількістю, і за якістю виданих книжок пріоритет однозначно належить новітній поетичній творчості, що виявляє такі різні обличчя, стилі, індивідуальності. Напевно, тут не варто давати перелік усіх авторів, вистачить заважити, що кожен із поетів-початківців по-своєму вписався у творче коло “Зерен”, нерідко розширюючи його та демонструючи чимало експериментаторства, яке, зрештою, гостро необхідне в перехідні часи, що їх нині переживаємо. Іноді І.Трач удається й до колективних, антологічних видань, хоча б нещодавня антологія “На зламі тисячоліть”, яку склав доробок українських поетів Європи.

Зараз видавництво І.Трача має всі юридичні права й зареєстроване в Німеччині, у місті Цвікау, де мешкає письменник. Вихідні дані, що позначаються в кожній книжці – “Париж – Львів – Цвікау” – вказують на дотримання “Зернами”

авторського права, а це важливий прецедент для України, якій допіру належить урегулювати подібні питання. Бібліотека альманаху “Зерна” склалася, зокрема, із рукописів, які щорічно подавалися на конкурс та вигравали Міжнародну літературну премію імені Богдана Нестора Лепкого. Видавець, отже, керувався не лише власним суб’єктивним смаком, добираючи варте друку (хоча смак має таки дуже вироблений у цій галузі), а запрошував знаних експертів, аби серед багатьох пропозицій відшукати справді талановиті, перспективні імена. Нині можемо впевнено визнати, що це пану Ігореві вдалося, бо чимало із презентованих ним авторів знайшло себе в нашій красній словесності й тішить подальшими успіхами. Факт, що І.Трач керувався високими цінностями, дозволив йому перетворити мале приватне видавництво на солідний, реномований бренд, знаний і цінований у мистецьких колах України та зарубіжжя.

Нарешті, слід звернутися й до власної творчості І.Трача, що опинилася ніби в затінку його успішних видавничих проєктів. Як поет він належить до “позадесятників”: хоча його муза переважно черпала натхнення з ідей 1960–1970-х років, проте запізніла творча реалізація поставила його лірику поза поколінням бар’єром. Водночас наявна й деяка спорідненість із вісімдесятниками, проте відсутній скептицизм, притаманний їм. Так сталося, що дебютна збірка І.Трача вийшла у світ із великим запізненням: перші вірші датовані ще 1976 роком, а книжка “Стіна” (1991) підготована до друку ще в 1979-му, її звертали йому друзі у Варшаві. Наступні збірки вже надолужили відставання в часі, вони наповнені актуальними творами: “Вірою живу” (1993), “Розмова без масок” (1994, вибране з написаного на той час), “Дотики” (1997), “Поезії” (1999), “Поезії померлого століття” (2001) та ін. Як зміст, так і графічне оформлення цих збірок змінювалися з плином часу. І.Трач пише переважно короткі верлібри, а нині дбає також про цілісний візуальний образ книжки, нагадуючи собі й читачеві ту призабуту істину, що поезією має бути не лише римований рядок, а й чистий простір між рядками чи віршами. Тому-то так упадає в око вишукане естетичне оформлення його збірок з останніх років.

Лірика І.Трача нерозривно пов’язана з українською поетичною традицією. У ній відчуваємо відлуння Шевченка, Симоненка, Стуса. Тема України, ностальгії за рідною землею, вболівання за її долю не випадково виступає на передній план і стає одним із лейтмотивів. Особливості Трачевої лірики — пафос, драматизм, сповідальність тону. Недаремно в його ранніх поезіях такий відчутний слід Симоненка, хоч би в очих рядках: “Зумій себе перебороти, / закон всесвітнього буття, / не смій хоча й на мить забути, / що ти — ЛЮДИНА — не сміття!..” Поет не милується карколомними метафорами, не вишукує важкозрозумілих символів. Він радше тяжіє до простого і промовистого образу, котрий передає виболене почуття, не випадкову рефлексію. Його лірика гармонійно вписувалася в контекст драматичного відродження України на межі 1980–90-х рр. Оглядач радіо “Свобода” Ганна Бойчук у передачі від 15 вересня 1990 р. так презентувала його вірші: “...Слухаєш поезію Ігоря Трача, і вбачаються широко розплющені очі дітей України, юнаків, молоді, сповнені суму, який затьмарює надію. Таке враження, що вони розучились сміятись, радіти життю. Відчувається той тагар, який століттями пригноблює наш народ, ніби прокляття, не даючи гідного місця на своїй землі...”

Камертон поезії І.Трача передусім настроєний на чисте, щире звучання. Його метафорика стремить до прозорості та виразності, а поетика в цілому зорієнтована на традицію. Вірність моральним цінностям поетової ліричне “Я” ставить понад усе, і в цьому вгадується стоїчна позиція українського спротиву, котра навіть тепер не втрачає актуальності. Адже спостереження за Україною з відстані закордону не звільнює від моральної відповідальності за батьківщину, яку ліричний герой І.Трача гостро переживає. Звідси — своєрідна апологія еміграції як стану душі: “Я всесвітній емігрант / у своїй країні слова...”

Чимало поетичних образів навіяні митцеві його рідним Львовом. Ідеться не лише про міські ландшафти, що раз-у-раз прозирають у віршах, чи культові місця та імена міста Лева. Ця поезія закарбовує також важкі й неприємні спогади

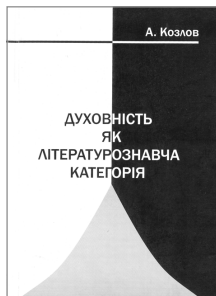
тих часів, коли місто намагалися позбавити українськості, його давньої й питомої ідентичності та культурних цінностей. Нагадуючи читачеві про знищення шедеврів Олександра Архипенка як про один із ганебних епізодів недавньої історії Львова, поет малює моторошну картину: “на / смітнику / лежали / геніальні / речі / було / їм там / незручно / й / соромно... / Своєю / наготою / вони / захоплювали / Світ... / смітник / знаходився / поруч / музею...”

Як указує Віктор Остапчук, Трачева поезія “напрочуд органічна, тобто щира та емоційна, відверта і трагічна, сповідальна (а сповідальність — необхідна ознака поезії!). Якщо звернутися до послідовного ряду трансформації зовнішнього світу “відчуття — думка — почуття”, то поезію концентровано-метафоричну можна пов’язати з першим його елементом, де все відбувається на рівні символів, поезія медитативна, філософська розростається із другої складової ряду, урешті, третій елемент формує сповідальну лірику. Безперечно, тут жодних меж. Вони розмиті, плавні, а тому непомітні. Вірш Трача тяжіє до третього масиву” (з передмови до зб. “Розмова без масок”, 1994). Справді, у Трачевій ліриці переплітається кілька настроєвих мотивів, а крайнощі — пристрасне переживання та раціонально-філософська рефлексія — парадоксально уживаються “під одним дахом”.

Хоча останнім часом І.Трач став видавати менше (це зумовили клопоти зі здоров’ям), його активна творча діяльність триває. Отже, варто сподіватися нових поезій, а також поповнення бібліотеки “Зерен”, де знайдуть місце цікаві відкриття сучасного літпроцесу.

м. Краків, Польща

Наші презентації

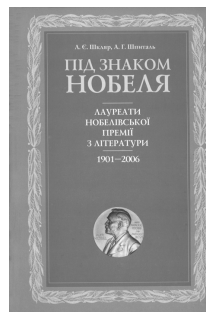

Козлов А.В. Духовність як літературознавча категорія: Монографія. — К.: Акцент, 2005. — 272 с.

У монографії розглядається проблема духовності людини — персонажа, конкретного твору, творчого доробку одного, окремо взятого письменника чи якогось певного періоду літературного процесу. Концепція духовності літератури базується на наслідках ґрунтовного дослідження процесу формування уявлень про душу, дух і категорію *духовність* у різних галузях людської діяльності й різних галузях науки. Такий підхід на шляху до вивчення духовності літератури може започаткувати новий напрямок у літературознавстві.

Л.Є.Шкляр, А.Г.Шпиталь. Під знаком Нобеля: Лауреати Нобелівської премії з літератури. 1901–2006. — К.: Грамота, 2006. — 504 с.

Щороку, 10 грудня, у день смерті Альфреда Нобеля король Швеції урочисто вручає лауреатам дипломи, спеціальні медалі та грошові премії (приблизно 1 млн. доларів). Шведській академії наук заповідано визначати і вручати премію письменнику, який за заповітом А.Нобеля “створив видатний твір ідеалістичного спрямування”. Увесь процес висунення, присудження та відзначення лауреатів Нобелівської премії детально продуманий. Книжка містить понад сто статей про видатних письменників світу — Нобелівських лауреатів із літератури, де коротко розповідається про основні віхи їх життя і творчості з науковим аналізом та широко поданою бібліографією. Опубліковано також нобелівські промови, традиційно виголошені лауреатами при отриманні премій.

С.С.